

1/2 - til Børge & L - med oven - jeg var med - ved "båh" til Rasmussen Jørgen Løb PCD 138,

Vidnesbyrd om skov- og kulturhistorie i Løvenholm skovene

Af skovtaksator Børge H. Larsen, Lindum Skovridergård, Hobro.

Lørdag den 19. oktober, 1985 fandt Skovhistorisk Selskabs efterårsekskursion sted i Løvenholm skove.

De mange skovhistorisk interesserede ca. 125, fra alle dele af landet, samledes i borggården, hvor skovrider Due bød velkommen til Løvenholm, og fortalte om godset, der idag er en fond, der har til formål at bidrage til undervisning og undersøgelser, især indenfor skovbruget.

Historien på stedet. Ejendommen kendes allerede fra 14-tallet, da det hørte under Sankt Hans Kloster i Viborg. For 1000 år siden har her vel ligget små landsbyer med få gårde. En munkeorden byggede herude; det var Johaniterordenen, med dannebrogskorset på ordensdragten. Efter reformationen blev gården overdraget til Erik Banner, der som lensmand på Kalø havde Gustav Vasa som fange, men han lod ham slippe bort. Stort set er Sverige skabt herfra. Banner blev idømt en bøde på 1600 rigsdaler, hvilket svarer til rughøsten på 3.000 tdr. land. Løvenholm var en skidt ejendom. Efter slægten Banner, blev den købt af Frantz Rantzau. Rantzauerne udmærkede sig ved ikke at være enige. Den ene forsøgte at forgive den anden, og den anden skød den ene på en sneppejagt. Fr. Chr. Danneskiold-Samsøe (overtog godset som 10-årig) solgte ud af bøndergodset.

Gården skiftede tit ejer; den gik fallit sådan hver 18 år. Da ejerne sjældent boede her, var den meget forfalden. Den sidste større reparation blev foretaget af Fønss'erne, der gav den det udseende, som den har idag. Den ser ud, som den var i 1750'erne. Fondens stifter, hofjægermester Valdemar Uttental ligger begravet i et mausoleum i parken. Idag bliver gården brugt til møder, især med udenlandsk deltagelse. Der inviteres fra hele Europa, f.eks. til emner som „rødgranens genetik“.

Lindealle'erne omkring borgen har oprindeligt været beskåret; ville gerne beskære dem igen, dersom der var penge til det.

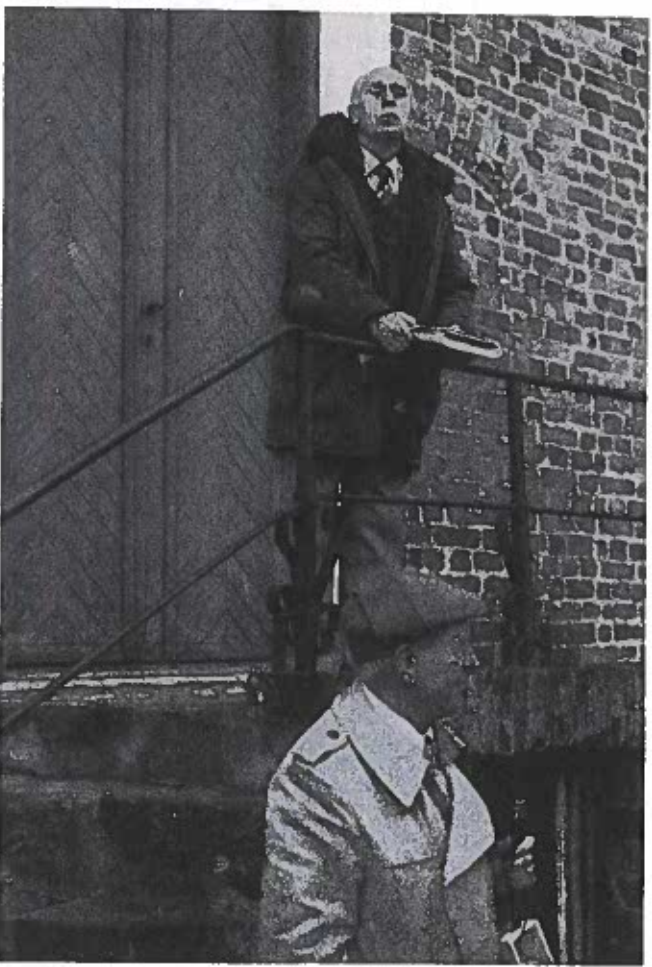
Det var rart at kunne lave det originale billede. Vi skal bare bruge 1/2 mill. til det formål.

Hummelborg - en græsningskov.

Derefter begav eksursionen sig til Hummelborg, hvor statsgeolog, dr. Phil. Svend Th. Andersen fortalte: I dag er Løvenholm skovene et sammenhængende kompleks. I det 18. århundrede var det delt op i mange mindre skove. Her imellem lå der moser, dyrkede arealer og lyng. Løvskovene lå på bakkerne. Herfra og østpå er der ingen kulturrester (gravhøje); Løvenholm skovene ligger som et tomrum i et ellers bebygget område. Landsbyen Eldrup blev nedlagt, og kun Eldrupgård blev tilbage. Det er heldigt, at skoven her bliver opretholdt som græsningskov, thi her har vi et billede, som skovene så ud omkring år 1800, da man begyndte på skovfredningen.

Konservator Henner Bahnson, Danmarks Geologiske Undersøgelser, forklarede: Vi står ved en randmoræne, der har ligget nord for Djursland. Næsten ingen flint, men der er en del granit og norsk materiale. Det er et

sidste lille puf, som isen har lavet hen over lagene med flint. I Georgmindes lavningen er der 6-8 meter seneglacial ler. Kalken ligger på det meste af Djursland 20 m nede. Ingen interglaciale moser fundet til dato på Djursland.

Skovrider Johs. E. Due fortæller om Løvenholms historie. I forgrunden ses formanden, P. Chr. Nielsen.

Teglovn fra middelalderen.

Fra Hummelborg fortsatte man til den nys fundne teglovn ved Eldrupgård. Her har man sikkert den største teglovn fra denne periode, der blev fundet af skovrider Due og konservator Bahnson i foråret 1984. Ovnens ydre længde viste sig at være 15,2 m. Tykkelsen af den søndre sidemur var 90-95 cm. Murene var overalt opført som kassemure med en skal af munkesten. Der fandtes løbere og bindere i samme skifte, og forbandtet må betegnes som munkeforbandt - omend meget uregelmæssigt med et stort overtal af løbere. Den meget hårdt brændte kanalbund og de helt sintrede sten i indfyringsåbningens sider kunne tyde på, at ovnen har været i brug en længere periode.

Med en ovenhøjde på 3-4 meter svarende til 20-25 lag sten har ovnen kunnet rumme 30-40.000 munkesten i en enkelt brænding. (kilde: Birgit Als Hansen, 1984). Her var leret, og man havde bøgeskoven, der leverede brændet. Ovnens lå altid på en skrænt, så man fik træk ind. Så det er nok naturligt at tro, at man herfra har fået sten til Løvenholm, der ikke selv havde nogen ovn på det tidspunkt.

Denne ovn hørte til Eldrup. Har været i brug fra 1550 til 1600. Man har prøvet at brænde ler herfra idag, - det får samme farve som teglene på Løvenholm.

Bøgene ved Mads Konges brønd

Ad spændende skovveje kørte man til Mads Konges brønd, her berettede skovrider Due: Det vi står på er den gamle Randers-Grenå landevej, man kunne komme omkring moserne på dette sted. Her i lavningen har vi Mads Konges brønd, hvor der var en slags bedested.

Man sablede bøgene som foder til hestene, derfor ser vi de mangestammede bøge. Hulvejene her omkring fører alle til overgangen og bedestedet.

Man har kappet træerne i 1 - 1 1/2 meters højde, så bed hestene ikke de nye skud af. Bøgene er mindst 150 år gamle. På kortet fra 1820 er den „ny” vej projekteret. Disse dekorative træer er ikke så meget værd som kævler, så de får vel lov at stå!

De har lagt hamp til rådning ude i mosen, hvor der er fundet hampe-pollen tilbage til 400 e.Kr; måske stammer Randers reb herfra?.

Frokosten blev indtaget i det hyggelige cafeteria på Gl. Estrup. Her udtalte formanden, lektor P. Chr. Nielsen: „Vi har jo nogle gode værter, Due og Svend Th. Andersen, og Bahnson giver gode råd”. Formanden omtalte genudgivelsen, foranstaltet af Jesper Laursen, af „Vildtets og Jagtens Historie i Danmark” af Carl Weismann, der bliver tilbudt selskabets medlemmer til den favourable pris af 167 kr.-

Under kaffen, redegjorde museumsinspektør Svend Nielsen på en meget levende måde for Gl. Estrup i dag: „Vi er glade for, at i kigger ind, men ville jo gerne vise jer noget mere af det, vi har at byde på. I 1889 blev landbrugsmuseet grundlagt. Lå i Lyngby til omkring 1970. Staten købte Gl. Estrup i 1969, og kort efter begyndte flytningen. Stedet hedder Gl. Estrup; hvor gammelt det er, ved vi egentlig ikke; første skriftlige kilder fra 1340. - Det sker også, at vi har udendørs arrangementer, f.eks. fåredag omkring 15. juni. Et laug af smede søger at sætte den gamle smedie i stand.

Om dyrkningsterrasser og flintesmede.

Efter den animerede frokost, drog selskabet ud til nogle dyrkningsterrasser i gammel bøgeskov, her indledte Due med at sige: „Længere tilbage har her været mange mennesker. De har boet i sådanne skrænter, og markerne havde de så nedenfor.

Går vi mere rundt i terrænet finder vi rillesten. Det har nok været noget vådt noget at dyrke, derfor lavede man disse terrasser.

Nede ved mosekanten sad de og slog flint. Skoven er smækfuld af den slags ting. I Thorup skov og Auning skov har der været bebyggelse, men dyrkningen er hørt op nogle århundrede efter Kr.

Bøgeskoven kom på de gamle, dyrkede områder. Hertil bemærkede P. Chr. Nielsen: „Flintesmeden er ved at blive et håndværk i dag. På Skovbrugsmuseet har det været vist, hvordan man ved hjælp af en hjortetak kan lave en flække. Det tager et par dage at lave en flinteøkse.”

D.G.U.'s pollenanalyser fortæller skovhistorie.

Dagens skovhistoriske „clou” var besøget i forskningsområdet i Eldrup skov, hvor en 11 ha stor vinterege-bøgebestand er fredet, og her foretages videnskabelige undersøgelser af Danmarks Geologiske Undersøgelser.

Resultatet er nedfældet i den meget indgående afhandling: „Forests at Løvenholm, Djursland, Denmark, at present and in the past” af Svend Th. Andersen, og naturligvis var det også Svend Th., der her på en forståelig og fængslende måde fortalte om de omfattende undersøgelser: Vi har her bestande af vintereg, og det er det eneste stående ved Løvenholm-skoven, at vinteregen er bestandsdannende.

I skovene her har vi helt rene bevoksninger af vintereg, mens stilkegen mangler. Man studerer vinteregens økologi. Den er nem at kende fra stilkegen, fordi frugten er siddende, mens bladet har en lang stilk; endvidere danner den bladmosaik, og giver dermed mere skygge til skovbunden.

Hvordan konkurrerer vinteregen med bøgen? I 1969 blev området indhegnet, da hjortevildtet er særlig hårde ved egene. Vi befinder os her på skråningen, hvor vi har bøge mod nord og øst. På plateauet er træerne 20-22 meter, på skråningen er de op til 30 m.

Næsten ingen foryngelse under bøgene, der danner rod-filt, så der næsten ikke bliver noget vand til kimplanterne.

Bøgeskoven forynger sig ikke under sig selv. Vælter et træ, vil der rimeligvis komme foryngelse. Et paradoks, at bøgen ikke forynger sig selv.

Vi skal udskille et par plantesamfund. 1. Bølget bunke, uanset træarten, hvor der ikke er tæt af blade, har vi et tyndt humuslag. 2. Under egene er der blåbær, ørnebregner o.a., giver et tykt humuslag og tykt bladdække. Men hvad er årsag og virkning? 3. Under bøgene, der er ingen vegetation: tykt humuslag og tykt bladdække.

Egkimplanterne dør alle steder, hvor de står i skygge. Vinteregen har større lyskrav end bøgen, i ungdomsstadiet.

Midt i forskningsområdet, ved det ene mosehul.

Hvordan er sådan en skov blevet til?

Det har vi studeret ved hjælp af pollenanalyser; fra et mosehul med 1 meter tørv. Man tager pollenanalyser for hver centimeter. Ser man på kurverne af pollenanalysen,

begynder orkesteret at „spille”, så kan man se udviklingen. - Kronhjorten har blandet pollen i de yngste 1.000 års lag; hjorten har haft sølested her.

Vi møder de mest lyskrævende træer først. Først ren birk, senere er fyrren indvandret, men omtrent samtidig begynder hasselen af brede sig. Så hasselskov med overstander af birk og skovfyr. Så kommer småbladet lind ind og skygger de andre ihjel. Først for 6.000 til 7.000 år siden begynder egen at komme ind i billedet. Der er etableret et stabilt urskovssamfund. I ca. 6.000 år et stabilt samfund, hvor bøgen er kommet ind omkring år 1000 e.Kr. Man havde græsning, så ødelagdes lindeskoven, og derpå kom bøgen og erobrede terrænet.

Linden udryddet af mennesket.

Ved det andet mosehul har man haft nogenlunde den samme udvikling indtil 3.000 - 4.000 år f.Kr., men så skete der noget voldsomt. Linden forsvinder, og birken og egen kommer ind. Man har hugget linden bort, hvorfor? I de tilfælde, hvor der er foretaget græsning, vil der komme mange urtepollen, det har vi ikke her! Man har brændt af

i skoven for at få eg, der var gunstig til svinedriften. - I århundrede efter Kr. er man holdt op med disse aktiviteter. Når man holder op med svinedriften, kommer bøgen ind. Vi har fundet et pollenslag i humusen; efter rydningen i middelalderen fik vi også bøg her. Området lå igen folketomt (i 13. og 14. århundrede).

Omkring 1500, 1600 sker der igen noget; der har været kreaturgræsning.

Vi fik skabt den bøgeskov, som vi så ved Hummelborg.

Vi kan følge, at på de lysninger, der var, var der græs. Lige pludselig kom der meget lyngpollen, enebær, birk og eg. Fremgang for egen omkring 1850.

Her står vi ved en af de gamle klumper af bøg, ved siden af en af lysningerne, hvor egen spirede frem.

Den mosaik er opstået i 1805. Bøgene er skæve forneden; man fældede bøgene i 1815 og lod disse træer komme frem ved stødsud.

Hvordan trives skoven idag? Hvordan er det skovbillede opstået? Der er økologisk rimelighed i det billede, vi får frem. Linden var både eftertragtet til fremstilling af bast- og tillige ville man have den væk, da den ikke gav olden. -I dag findes der ingen småbladet lind i skoven her.

Museumsdirektør Henning Henningsen sluttede dagen af med en varm tak til de veloplagte og ihærdige eksursionsledere: Hvergang vi har været med, har vi sagt, det var den mest interessante tur. Det kan vi også med overbevisning sige idag.

„Vi har lært en frygtelig bunke. Vi har fået et vældig godt billede af skovhistorien, men også af herregårdshistorie og andet kulturelt, ikke blot om Djursland. Det har bidraget til at fortælle om noget, som vi andre ikke har let adgang til. Tak til formanden for den uforglemmelige tur”.